

Underveis mot en utviklingsvitenskap?

Markus Lindholm

PhD, førsteamanuensis ved Steinerhøyskolen

Dion Sommer: *Utvikling. Fra utviklingspsykologi til utviklingsvitenskap*. Universitetsforlaget, 2018, 128 sider.

Utvikling – få ord er vel mer fortrøstningsfulle. Enten det gjelder den enkelte eller det globale fellesskap, gir utviklingstanken håp og fremtidstro. Men hva er egentlig utvikling og hvor kommer ideen fra? Dion Sommer, til daglig utviklingspsykolog ved Aarhus universitet, varsler at vi trenger en ny utviklingsvitenskap. Riktignok har vi lenge hatt utviklingspsykologi, biologer studerer utvikling både over evolusjonære tidsrom og gjennom individenes livshistorie (evodevo), og kulturhistorikere studerer samfunnens utvikling. Så mye tyder på at Sommer har rett - vi trenger en dypere og mer overgripende utviklingsforståelse, både for barnehager, skoler, for pleie- og omsorgsarbeid, og trolig også for den enkeltes samlede livshistorie. Til det må psykologiske delteorier, biologi og epigenetikk, evolusjonsteori og kulturvitenskap integreres til en

Korrespondanse: Markus Lindholm. Epost: markus.lindholm@niva.no

© 2019 Markus Lindholm. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license.

Citation: Markus Lindholm. «Underveis mot en utviklingsvitenskap?» *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk*, Vol. 5, 2019, pp. 1–4. <http://dx.doi.org/10.23865/nupk.v5.1876>

større helhet: «Denne boka hviler (...) på et dynamisk-systemisk grunnsyn. Jeg søker å forklare ikke bare individets utvikling, men også å forene gamle motsetninger i én teori: arv, miljø, gener, oppdragelse, sosialisering og legeme og psyke» (s. 66).

Utvikling er slett ikke en universell rammeforståelse som deles på tvers av historie og kulturer. Få samfunn har faktisk brydd seg om utvikling. De fleste har tvert om vært orientert etter gamle guder og gamle sannheter, med liten sans for innovasjon og fremskritt. Sommer foretar et kjapt dykk i Middelalderens menneskesyn. Der var det den sykliske tidsopplevelsen som regjerte: Alt vender tilbake, enten det er døgnnet, årstidene eller menneskelivets umerkelige forvandling fra barndom, oppvekst, voksenalder, aldring og død. Syklisk tidsopplevelse inviterer ikke til noen lineær og utviklingsorientert oppfatning, slik blant andre Terje Tvedt og David Abram tidligere har vist, for henholdsvis historieforståelse og for naturfolk.

Utviklingstankens milde normativitet

«Ideen om det moderne mennesket og dets utvikling oppsto i opplysningstiden» og har nærmest blitt en slags «utviklingisme», fastslår Sommer (s. 25). Samtidig begynner også vanskelighetene nettopp der: Utvikling i dens moderne betydning følger altså ikke av noen naturlov. Utviklingstanken oppsto i en helt bestemt kultur i en bestemt historisk situasjon. Og denne kulturen *valgte* på sett og vis å gjøre utvikling til kjernen i sin selvforståelse – en kulturell surdeig som siden opplysningstiden har løftet Europa og Vesten mot stadig nye horisonter, og som har vært såpass fruktbar at folk strømmer til fra alle kanter. Det gjør også at utviklingsideen uvegerlig inneholder en slags mild normativitet: Utvikling er ikke noe verdinøytralt som man uten videre likestiller med stagnasjon. De aller fleste «vil ha» utvikling, og selve menneskeverdet kan koples til nettopp vår evne til vekst og videre modning. Dette normative elementet stiller seg imidlertid fort i veien for en fullgod vitenskapeliggjørelse. Jeg er derfor usikker på om Sommer har rett i at en ny 'utviklingsvitenskap' er på vei. For utviklingstenkningen er ladd med et visst «bør» - selv om Sommer flere steder i teksten protesterer mot akkurat det. Han advarer for eksempel mot troen på at utvikling «skal» noe sted og at det finnes «kritiske faser» (s. 26): «et konkret utviklingsnivå eller -resultat, som noen teorier forfekter, eller som noen psykologiske tester peker mot, finnes ikke» (s. 56). Likevel er jo kritiske faser faktisk vist, både kognitivt og biologisk, ved alt fra Konrad Lorenz' gåsekyllinger og pattedyrs tannfelling til *Homo sapiens'* tobeinte gange eller språk. De såkalte «ulvebarna» har vist at begge deler, selv om de er kulturelt betinget, beror på kritiske faser og ikke kan tas igjen senere.

Også Sommer gir – nærmest uvilkarlig – til kjenne at utvikling har et normativt element, som når han skriver at «*Jo tidligere innsats i barndommen, desto bedre muligheter for en positiv utviklingsretning*» (s. 39), eller omtaler utvikling som noe «ønskelig» eller noe som kan «oppnås», for eksempel gjennom pedagogiske tiltak. Likevel unnlater han å konfrontere teksten med denne kollisjonen mellom det deskriptive «er» og det normative «bør». Kanskje sprenger bokens tema rett og slett rammene for hva man overhodet kan kalle vitenskap.

Utvikling som symfonisk teater

Det gjør ikke boken mindre aktuell – tvert om. Sommer streker opp omrisset av en utviklingstenking som kan skape nye og bærekraftige bruere mellom «de to kulturer». Han påpeker for eksempel det ufruktbare i dikotomien mellom «arv og miljø» (kapittel 3). Det finnes ikke mange «gener for ...» det ene eller det andre, med et visst unntak av såkalte *housekeeping genes*. Genomet er det samme i zygoten, i fosteret, spedbarnet og tenåringsen, og i den voksne og den gamle. Så utviklingen gjennom livet handler om et epigenetisk spill mellom genomet og miljøet, enten dette er celleplasmaet, familien eller økosystemet. Miljø og genom veves sammen i en dans som vi kaller «liv», og resultatet manifesterer seg fenotypisk ved det vi er omgitt av som organismer, samfunn, kulturer og økosystemer. Sommer mener derfor også at utvikling er noe vi ikke helt forstår om vi forsøker å analysere det kausalt. Han siterer Willis Overton som skrev at «... utvikling er verken noe substansielt eller blivende (...). I dette perspektivet er det ikke noen årsak som fører frem til noe nytt blivende fenomen» (s. 35). I tråd med dette formaner også Sommer lærere og barnehagefolk: «Ikke let etter årsaken til det som skjer» (s. 55), for han ser utvikling som et symfonisk teater der alle faktorer orkestreres gjennom gjensidig betingethet. Han foreslår å erstatte ideene om relasjonelle forhold med det han kaller transaksjonelle, fordi «utvikling skjer ved at miljøer gjensidig forandrer hverandre over tid» (s. 55), og de kan derfor ikke forklares gjennom sine årsaker. Mennesker «blir» på sett og vis hva vi er gjennom hverandre, som også Ibsen konkluderer med i *Peer Gynt*. Evolusjonsbiologer har avdekket slike gjensidigheter også hos andre arter, der individenes biologiske og mentale utforming er resultat av komplekse samspill med de andre medlemmene i populasjonen, uten at man kan tenke lineært og identifisere noen enkelt og spesifikk årsak. Levende systemer kan simpelthen ikke forklares gjennom et sett med mekanistisk orienterte årsaker. Riktignok kan del-teorier og kausale faktorer godt kaste lys over visse avgrensede avsnitt, og Sommers budskap er slett ikke å kaste vrak på teoriene, men å integrere dem i et større erfaringsbasert bilde, som er orientert etter det han utarbeider som 'en helhetlig forståelse'. Sommer mener pedagogikk trenger en slik overordnet metaforståelse, som ligner den vi foretar når vi på grunnlag av enkelte puslespillbiter – altså konkret modellkunnskap om enkelte punkter – famler oss frem til en helhetlig forståelse, et «systemblikk» (s. 41ff).

Utviklingsvitenskap og tidlig innsats

Slik jeg leser Sommer må en utviklingsvitenskap følgelig betrakte oppfordringen om «tidlig innsats» med en viss skepsis. For en slik oppfatning beror på at utviklingsforløp kan forutsees med relativt høy grad av sikkerhet. Sommer forfekter slik sett et syn på barn og utvikling der del-teorier, slik de har dominert utviklingspsykologien de siste tiårene, må holdes i tømme av et erfaringsbasert systemblikk. Det er snakk om en slags «musikalitet» som har gehør for hvert barns genuine annerledeshet og utviklingsmodus.

Sommers budskap er altså at en ny utviklingsforståelse er underveis. En viss «underveishet» preger også boken. Som så mange viktige bøker er også denne skrevet «over evne», i den forstand at perspektivene som tar form under skrivingen «vokser en over hodet» og begrepene av og til 'brister'. Det er bare bra, for Sommer tar oss med på en tankereise inn i terreng som er dårlig kartlagt, men desto viktigere å beskjeftige seg med. Likevel kunne boken som produkt vært mer gjennomarbeidet. Resonnementene er ikke alltid stramme nok og det slurves med tall. Fokus holdes ikke stramt nok og teksten er ikke uten brudd og hull. Redigeringen burde også vært bedre, for eksempel introduseres «humanoid-alderen» med bravur to ganger på samme bokside. At en litt for snakkesalig oversetter stadig skyter inn små belæringer for egen regning fungerer heller ikke særlig bra.

Utvikling. Fra utviklingspsykologi til utviklingsvitenskap må først og fremst betraktes som en sterk oppfordring til å tenke utviklingsproblemet mer integrativt og peke ut premisser for en mer omfattende utviklingsforståelse. Selv om neppe noen helt kan si helt nøyaktig hva det betyr, er det liten tvil om at en slik tverrfaglig utviklingsforståelse har stoff i seg til å gi en langt bedre og individorientert forståelse av hvert barns spesifikke vekstbehov.